

MIGRÁCIA MOSLIMSKÉHO OBYVATELSTVA A JEJ VPLYV NA DEMOGRAFICKÝ VÝVOJ

MARIÁN DĚD

ABSTRAKT

Zámerom autora v predloženej štúdií je analýza súčasného vnímania migrácie moslimského obyvateľstva a jej možné vplyvy na demografický vývoj. Migračné vlny v uplynulých rokoch neotvorili len polemiku o rozdielnosti kultúr, rizikách islamu v Európe či náraste medzinárodného terorizmu, ale priniesli aj veľmi potrebnú a dlho odkladanú diskusiu na témy demografického vývoja. Ten má vo väčšine krajín európskeho kontinentu predpokladaný negatívny vývoj, ktorý bude nevyhnutné v najbližších rokoch riešiť. Podľa aktuálnych výskumov však Európa nedisponuje potrebným ľudským kapitálom, vďaka ktorému by túto situáciu mohla úspešne zvládnuť. To vytvára priestor pre nové vnímanie príchodu, integrácie a asimilácie v európskej kultúre za predpokladu prekonania značných kultúrnych, náboženských, hodnotových a jazykových rozdielov.

Kľúčové slová: migrácia, islam, moslimovia, demografia, integrácia, asimilácia

ABSTRACT

The author's intention in the present study is to analyze the current perception of the migration of the Muslim population and its possible effects on demographic developments. Migration waves have not only raised controversy about cultural differences and the risks of Islam in Europe or the rise of international terrorism in recent years, but have also brought a much-needed and long-held debate on demographic developments. In most countries of the European continent, this is expected to be a negative development that will be coming necessary in next years. However, according to current research, Europe does not have the needed human capital to make it so successful. This creates space for a new perception of the arrival, integration and assimilation of immigrants in European culture, provided by their overcome of significant cultural, religious, value and linguistic differences.

Key words: migration, Islam, Muslims, demography, integration, assimilation

Migrácia predstavuje stále veľmi atraktívnu a aktuálnu tému v dnešnej spoločnosti. Ambíciou našej štúdie bude nazrieť na ňu z pohľadu demografických trendov a pomenovať tak možné vzájomné riziká tohto vývoja. Demografický vývoj v štátoch centrálnej Európy vykazuje tendenciu starnutia svojej populácie. Snaha o riešenie tejto nelichotivej a stále narastajúcej situácie musí zohľadňovať potrebu novej pracovnej sily. Tá však v stredoeurópskom regióne neexistuje v takom množstve aké by bolo pre stabilizáciu súčasného vývoja potrebné. *„Aktuálny populačný vývoj možno označiť za základ pre reprodukčný model v post-transformačnom období. Viaceré populačné trendy sú už stabilizované a v súčasnej podobe by mali pretrvať dlhšie obdobie. U niektorých demografických procesov ešte prebiehajú kompenzačné procesy za vývoj počas transformačného obdobia. Medzi najmarkantnejšie znaky súčasného populačného vývoja patrí napríklad realizácie odložených sobášov a hlavne pôrodov.“* (Vaňo, 2015, str.10)

Preto predpokladáme, že trh sa bude postupne otvárať a uvoľňovať prílevu novej pracovnej sily v podobe imigrantov, v prvom rade zo Stredného východu a Balkánu a neskôr z oblasti Ukrajiny či moslimského sveta Severnej Afriky. Absorbovanie migračných vln v posledných rokoch by mohlo paradoxne napomôcť stabilizácii nepriaznivého demografického vývoja naprieč Európou. Starnutie obyvateľstva a tým aj znižovanie natality a budúcej pracovnej sily je značný problém, ktorému starý kontinent čelí ako celok. Migračná kríza prekvapila nepripravenú EÚ a jej reakcie boli teda značne kontroverzné. Nejednalo sa síce o prvú migračnú vlnu či etapu v dejinách Európy, tie tu už boli aj pred viac než polstoročím – po druhej svetovej vojne, vtedy ale dochádzalo k emigrácii obyvateľstva medzi štátmi navzájom. Zároveň sa presúvali obyvatelia, ktorí mali za sebou istú minulosť, výsledky, vzdelanie a prax. Ich začlenenie do spoločnosti tak bolo oveľa ľahšie a z ekonomického hľadiska sa stalo prínosom. (Moravčíková, Lojda, 2005) Pozitívny dopad na ekonomiku krajiny môže mať príliv migrantov aj dnes, pokiaľ by bolo splnených niekoľko základných premenných. V prvom rade jasná a preukázateľná skúsenosť, vzdelanie, jazykové kompetencie a prax či schopnosť a ochota pracovať a vzdelávať sa. Miera integrácie takéhoto typu migrantov by bola oveľa ľahšia ako integrácia početných skupín s neexistujúcimi či falošnými dokladmi, ktoré nemajú ambíciu sa v danej krajine usadiť ani začať v nej pracovať. Istá selekcia však v týchto podmienkach prebehla, najmä v Nemecku, ktoré najskôr otvorilo svoje brány pre novú pracovnú silu v podobe migrantov a až keď si vláda na čele s A. Merkelovou uvedomila, že situácia sa komplikuje a začína sa stávať medzinárodným ekonomickým a bezpečnostným problémom, pritvrdili svoju politiku aj Nemci. Úspešná integrácia nových obyvateľov do spoločnosti predstavuje strategický prvok v efektívnom

zvládání migračných vln a rovnako tak v snahe pomôcť demografii svojho štátu. Zmena demografického vývoja je možná ale nie okamžitá, politické elity si to na európskej úrovni uvedomujú, avšak reformovať a riešiť len štrukturálne problémy nestačí. Nevyhnutná je aj úprava rodinnej politiky a reštrukturalizácia trhu práce, ktorý dnes v niektorých postsocialistických štátoch čelí pomerne značnej výzve deficitu kvalifikovanej pracovnej sily v ekonomicky najsilnejších sektoroch národného hospodárstva. Časové hľadisko predstavuje druhú veľmi významnú premennú, pretože demografický vývoj sa síce dá odhadovať aj na polstoročie vopred no bohužiaľ aj jeho reálna a viditeľná zmena k lepšiemu môže trvať v maximách rovnakú dobu.

Fenomén migrácie obyvateľstva v sebe zahŕňa hneď viacero faktorov, ktoré musíme v našej štúdií zohľadniť. Bezpečnostné hľadisko sa pri narastajúcom trende teroristických činov na území Európy od začiatku migračnej krízy stáva prioritou číslo jeden. Nárast bezpečnostných hrozieb a lokality ich výskytu môže predstavovať veľkú výzvu pre nastavenie bezpečnostných a vojenských stratégií štátov do budúcnosti. Jedným z možných prejavov tohto novovznikajúceho stavu je kultúrna, etnická či náboženská diaspóra. V štáte môže pritom existovať hneď viacero etnických či náboženských diaspór vedľa seba, reálnym problémom však môžu byť zlé vzťahy medzi nimi. Tie dokážu vyhrotiť aj zdanlivo pokojnú spoločenskú atmosféru v značné bezpečnostné riziko. Takáto situácia prerastá do konfliktu, v ktorého centre sa ocitá zdanlivo nezainteresované a majoritné obyvateľstvo daného štátu. Za výrazné riziko ohrozenia sociálnej súdržnosti je považovaná najmä moslimská migrácia. Tá v kombinácii s mediálnym vykresľovaním moslimských migrantov ako chudobných, nevzdelaných a nezamestnaných ľudí môže evokovať vyššiu mieru spoločenského napätia ale aj strachu z lokalizácie takýchto ľudí v dočasných migračných centrách. Tu vstupuje do popredia nový prvok súčasnej spoločnosti – informovanosť. Mediálny sektor je schopný orientáciou svojho spravodajstva formovať, budovať a meniť verejnú mienku, čo v kombinácii so sociálnymi sieťami a globalizovanou informačnou spoločnosťou dneška predstavuje ešte väčšiu hrozbu ako migrácia samotná. (Halkovič, 2013)

Miera začlenenia migrantov do spoločnosti môže nastať v štyroch rôznych stupňoch, ktoré zároveň zobrazujú rozsah stotožnenia sa cudzinca s novou kultúrou:

- ❖ *Asimilácia* predstavuje z hľadiska fungovania multikultúrnej spoločnosti ideálny stav, kedy imigrant opúšťa svoju rodnú kultúru a naplno si osvojuje prvky novej, dovtedy hostiteľskej kultúry

- ❖ **Integrácia** v tomto ponímaní je chápaná ako čiastočné dosiahnutie harmonizácie medzi pôvodnou a novou kultúrou imigranta pri zachovaní si vlastnej etnicity
- ❖ **Marginalizácia** môže byť vnímaná ako prechodná etapa kedy sa imigrant síce vzdal sčasti alebo celkovo svojej pôvodnej kultúry ale nedokázal sa dostatočne adaptovať na novú kultúru. Tento stav sa však môže časom zmeniť a posunúť do štádia integrácie.
- ❖ **Separácia** je stav keď sa marginalizácia prehĺbuje a frustrácia však naďalej zostáva, neskôr môže postúpiť aj opačným smerom – k separácii. Tá predstavuje odmietnutie novej kultúry a hodnôt fungujúcich v hostiteľskom štáte, zároveň sa však takýto jedinec uzatvára v sebe a lokalizuje sa len vo vlastnej komunite, kde môže dochádzať k jeho radikalizácii.

Z uvedeného vyplýva, že ideálnym stavom je asimilácia, vlastná v minulých desaťročiach imigrantom najmä v štátoch ako Veľká Británia, Nemecko, či Francúzsko. Dnes sa skôr stretávame s ďalšími tromi stupňami začleňovania sa cudzincov do spoločnosti, pričom riziko separácie je veľmi vysoké a podmieňuje ho viacero faktorov. Počnúc osobnou motiváciou migranta, ktorý môže mať vo svojej vybranej cieľovej destinácii rodinné zázemie z minulosti a končiac útekem alebo prenasledovaním, pretože pre neho nie je až také dôležité miesto pôsobenia ako fakt dostať sa spod jurisdikcie danej krajiny. Multikulturalizmus v integračnej politike sa zobrazuje cez *„rozdiely medzi západoeurópskou liberálnou demokraciou a teokratickou fideistickou islamskou kultúrou sú natoľko výrazné, že sa môžu stať im pulzom na skupinovú identifikáciu voči odlišnosti tej druhej kultúry. Rozdielnosti však vždy nesú so sebou možnosť konfliktných situácií. Tie pramenia z toho, ktorá z dvoch možných kultúr sa v praxi presadí a podľa ktorých hodnôt má fungovať spoločnosť a štát.“* (Lovisek, 2011, str. 4)

Migračná politika je na Slovensku pomerne málo preberanou témou, ktorá sa v médiách objavuje len v prípade kontroverzných alebo kritických situácií v Európe. Vtedy sa snažíme na tieto podnety reagovať a otvárame túto u nás doposiaľ nepoznanú oblasť. Na území Slovenskej republiky žije niečo vyše 84 tisíc cudzincov, ktorí tak predstavujú 1,56% z celkového počtu obyvateľov, no pritom občania z krajín mimo EÚ – teda z tretích krajín tvoria len 41,6% z uvedeného počtu cudzincov. Islamská komunita žijúca na Slovensku mala v roku 2013 niečo cez 2000 členov. (IOM, 2017) Najviac zastúpenými boli migranti z Líbye, Afganistanu a Egypta. Moslimom na našom území pomáhajú spolky islamskej komunity, ktoré im asistujú pri integrácii do slovenskej kultúry, spoločenského, ekonomického či

študentského života. V tomto procese je to práve náboženstvo, ktoré sa javí ako najintenzívnejší prvok spájajúci cudzincov so svojimi hostiteľmi. Rovnako ako iné skupiny migrantov aj moslimovia majú istú stabilnú základňu, ktorá sa na našom území formovala už niekoľko desaťročí. Patria sem dnes už asimilovaní občania, prichádzajúci na Slovensko pred rokom 1989 a tesne po ňom. Vyštudovali tu, spoznali kultúru a naučili sa jazyk, aby následne odišli do svojich rodných krajín pracovať vo vyštudovaných profesiách alebo zostali u nás. Jedná sa o skupinu doktorov, či odborníkov v technických profesiách. Postupne sa im podarilo presadiť sa na našom trhu práce, stali sa úspešnými zamestnancami, založili si rodiny a získali štátne občianstvo. Etablovali sa napríklad aj ako prekladatelia z arabčiny a stali sa zdrojom informácií pre svojich blízkych a rodinných príslušníkov. Podarilo sa im vytvoriť prvé centrá a spolky moslimského obyvateľstva na Slovensku a dnes tak tvoria neodmysliteľnú súčasť prvého kontaktu s cudzincom pochádzajúcim z moslimského sveta. Ich úloha následne ešte výraznejšie narastá v procese integrácie nových migrantov do spoločnosti. Heterogénnosť vo vnútri moslimskej komunity je však značná, minimálne čo sa týka kritéria pohlavia. Len necelých 20% z celkového počtu moslimskej komunity tvoria ženy. Samozrejme, vplyv na tento stav má viacero determinantov, tie prvé plynú priamo z náboženstva a postavenia ženy v islame, tie ďalšie z motivácie imigranta zotrvať na danom území. Tu vidíme ešte jeden zaujímavý determinant – na naše územie neprichádzajú len tí ekonomicky slabší, u ktorých sa predpokladá potreba okamžitej pomoci a sú zároveň v centre masmediálneho záujmu. Práve naopak, sú tu aj skupiny ekonomicky silnejších a kvalifikovanejších cudzincov prichádzajúcich sem na isté obdobie realizovať ekonomickú či obchodnú spoluprácu. Bohužiaľ medializácia tejto kategórie ostáva v úzadí, nakoľko nie je mediálne atraktívna. Výskumný kolektív *Kriglerová, Gallová a Kadlečiková* poukazuje na veľmi vysokú mieru sociálneho dištancu slovenského obyvateľstva voči moslimom. Najčastejšie skloňovaným argumentom je pritom strach z nárastu ich počtu či principiálne odmietnutie možnosti vykonávať svoju vieru vo vlastných náboženských centrách. Moslimské obyvateľstvo je veľmi citlivé na postoje a názory verejnosti a rovnako tak na ich vnímanie, napriek tomu na našom území nedochádza k závažným prejavom nevráživosti, násilia či atmosféry vyvolávajúcej pre moslimskú obec diskomfort. (Blažek, Andrašová, Paulenová, 2013)

Muslimovia žijúci na Slovenku dnes nepredstavujú reálnu bezpečnostnú či teroristickú hrozbu, nie je však vylúčená možná spolupráca malej skupiny moslimských prisťahovalcov s osobami, ktoré našu krajinu využiť ako tranzitnú. Moslimské komunity v Európe sa vyznačujú vysokou kultúrnou, jazykovou a inou heterogenitou. Pod vplyvom novej kultúry

a okolia u nich dochádza k prehodnocovaniu videnia sveta a spoločnosti. Isté riziko môžu predstavovať konvertiti na islam, ktorí kultúrne divergencie vnímajú veľmi citlivo a často si z nich adoptujú len tie najextrémistickejšie postoje. Asimilácia ako dokonalá forma integrácie moslimskej menšiny a následná akceptácia islamu v európskych krajinách nestojí len na reforme legislatívnych noriem ale najmä na vývoji a posune ľudského myslenia. Súčasná spoločnosť je postavená na viere v akceptáciu toho druhého, realita je však iná a miera s akou dokážeme tolerovať inakosť len v rámci našej kultúry, rasy a jazyka, má stále svoje hranice. Nadalej tiež existujú bariéry vzájomného pochopenia, tolerance či empatie a pokiaľ by sme k nim pridali ešte prvok multikulturalizmu, ktorý už vo svojej podstate počíta s tým, že táto spoločnosť má dávno vyriešené vnútorné problémy, môže nastať zhoršenie aktuálneho stavu a radikalizácia istých skupín spoločnosti. S touto myšlienkou sa stotožňuje aj *J. Lovisek*: „*Ludstvo sa ešte nedopracovalo ani k tomu, aby sa ľudia dokázali vzájomne tolerovať, stále existuje delenie na rôznych zlomových čiarach na „my“ a „oni“. Multikulturalizmus toto delenie chce posilniť s tou nádejou, že „my“ a „oni“ sa budú vzájomne rešpektovať. Podľa môjho názoru pokiaľ bude existovať delenie na „my“ a „oni“, tak toto delenie vždy bude niesť so sebou zárodok konfliktu.*“ (Lovisek, 2011, str. 8)

S postupným vývojom migračnej krízy dochádzalo v uplynulých rokoch aj k značnej polarizácii prístupov jednotlivých členských štátov EÚ k riešeniu migračných otázok. Práve tu je viditeľná nepripravenosť alebo neskúsenosť niektorých štátov so zvládaním toho medzinárodného problému. Paradoxne, Slovensko sa v kontexte štátov V4 postavilo k výzvam prichádzajúcim z centrálnych orgánov EÚ zodpovedne. Politické rozhodnutie odmietnuť migračné kvóty a následná spoločenská diskusia mali snahu poukázať na značné nedostatky v ponúkanom návrhu prerozdelenia migrantov. Menej sa už skloňovala bezpečnostná otázka a pomerne v úzadí stáli myšlienky rasovej či etnickej neznášanlivosti. Opačný postoj zaujali naši severozápadní a južní susedia, ktorí sa otvorene postavili systému kvót a tak sa odpor voči implementácii spoločnej migračnej politiky naprieč členskými štátmi EÚ ešte len začal. Neskôr sa vyostroval do podoby výstavby ostnatých plotov, kamerových systémov a múrov na hraniciach Maďarska. Negatívne vyznievali aj prieskumy verejnej mienky kde voči migrantom prevládal antagonistický postoj domáceho obyvateľstva, prameniáci jednak z politickej vôle a rozhodnutí, ako aj z nevedomosti a značných kultúrnych a hodnotových predsudkov voči moslimskému obyvateľstvu. Česká republika na tom nebola o nič pozitívnejšie a na adresu migračnej politiky sa vyjadrovala veľmi ostro a snahy o ich re-distribúciu v schengenskom priestore. (Samková, 2016) Averzia, ktorá tu vznikla upozornila na množstvo rozdielov medzi islamom a kresťanstvom, zároveň tak otvorila veľmi

širokú a populárnu spoločenskú diskusiu na plejádu ďalších tém. Ako jedna z najvýznamnejších sa javí práve oblasť úspešnej integrácie a asimilácie moslimského obyvateľstva v európskej kultúre, bez ohľadu na štát lokalizácie. Tento proces môže byť úspešným len za predpokladu harmonizácie hodnôt a pravidiel v čo možno najvyššej miere. Riziko spočíva v snahe moslimských migrantov združovať sa do svojich komún, v ktorých sa uzatvárajú pred vonkajším svetom a inakosťou systému, v ktorom žijú. Následne tak dochádza k ich odlúčeniu od úspešného či efektívneho procesu integrácie a vytvárajú si svoj vlastný svet a pravidlá postavené na hodnotách islamu, uprostred demokratickej európskej spoločnosti. Celková úspešnosť projektu integrácie migrantov do spoločnosti tak bude závisieť od ich schopnosti začleniť sa a fungovať v novom spoločenskom, pracovnom, kultúrnom a hodnotovom prostredí a kolektíve.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

BLAŽEK, M., ANDRÁŠOVÁ, S. a N. PAULENOVÁ. 2013. *Skúsenosti migrantov a migrantiek na Slovensku s násilím*, IOM Medzinárodná organizácia pre migráciu, Bratislava, 2013. 151s. ISBN: 978-80-89506-33-0.

HALKOVIČ, O. 2013. *Migračná politika vo vybraných európskych krajinách*. in. Publi.sk, 2013. [online].[cit.24.10.2017] Dostupné na internete: <https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:39YxBvM1QmMJ:https://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Olostiak4/>

IOM - Medzinárodná organizácia pre migráciu, 2017. *Migrácia na Slovensku*, in iom.sk, 2017. [online].[cit.24.10.2017] Dostupné na internete: <http://iom.sk/sk/migracia/migracia-na-slovensku>

LOVISEK, J. 2011, *Multikulturalizmus a problémy integrácie moslimských prisťahovalcov*, Slovenská akadémia vied, in Sociológia 43/2011 –č. 4. [online]15s.[cit.24.10.2017] Dostupné na internete: <https://www.sav.sk/journals/uploads/08240907Lovisek%20-%20OK.pdf>

MORAVČÍKOVÁ, M. a M. LOJDA. 2005. *Náboženská sloboda a jej aspekty*. In: Islam v Európe, 2005. Bratislava, Ústav pre vzťahy štátu a cirkvi, Vydavateľstvo Michala Vaška, Prešov. 381s. ISBN: 80-89096-22-0.

SAMKOVÁ, K. 2016. *Proč islam nesmí do Česka*. 2016, Praha, Vydavateľstvo BONDY. 189s. ISBN: 978-80-88073-13-0.

VAŇO, B. 2015. *Súčasný a očakávaný populačný vývoj na Slovenku a jeho spoločenské a ekonomické dopady*., 2015, Slovenská akadémia vied, [online] 15s. [cit.24.10.2017] Dostupné na internete: http://www.prog.sav.sk/fileadmin/pusav/download_files/prognosticke_prace/2015/Vano_PP3_clanok_doplneny_c_4.pdf

KONTAKT NA AUTORA

PhDr. MARIÁN DĚD, PhD.
FVP VS - VŠD
marian.ded@vsdanubius.sk